

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดน: กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หนังสือ บทความ และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ และได้แบ่งเนื้อหาสาระในการศึกษาไว้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ความคิดเรื่องความเป็นพื้นที่ชายแดน

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

2.1.3 แนวคิดเรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น (Adaptation)

2.1.4 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งแยกทางสังคม (Social Segregation)

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

2.2.2 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวจากประเทศพม่าในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ความคิดเรื่องความเป็นพื้นที่ชายแดน

รัฐอยู่ในความรับรู้ของกลุ่มคนผู้อาศัยในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันมายาวนาน แต่รัฐในการรับรู้ที่มีความแตกต่างกับรัฐในความคิดของคนในสังคมไทยปัจจุบัน รัฐที่เป็นกระแสหลักในความเข้าใจของสังคมไทยปัจจุบัน คือ รัฐ-ชาติ ซึ่งเป็นประดิษฐกรรมของมนุษย์ในยุโรปที่สร้างขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 17 แนวคิดรัฐ-ชาติของยุโรป อิงอยู่กับฐานคิดที่นักวิชาการเรียกว่า "ญาณวิทยาแบบยึดเอารัฐ-ชาติเป็นศูนย์กลาง (epistemology of state-centrism) (Neil Brenner, 1999: 45-46 อ้างถึงใน สิริรุจุมิ เสนาคำ 2550:24) หรือ "วิธีวิทยาชาตินิยม" (methodological nationalism) ที่ทีกทักเอาไว้ว่า ชาติ รัฐและสังคมคือสิ่งเดียวกัน รัฐคือสิ่งที่เป็นอิสระ มีมาโดย

ธรรมชาติและเป็นธรรมชาติ(Andreas Wimmer and Nina Glick Scille อ้างถึงใน จีรวุฒิ เสนาคำ 2550:24) แนวคิดรัฐ-ชาติในลักษณะนี้มีอิทธิพลต่อการสร้างรัฐ-สร้างชาติของโลกแม้รัฐ-ชาติในยุโรปจะเริ่มก่อตัวตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 แต่ในยุคนั้น แนวคิดรัฐ-ชาติของยุโรปที่เน้นอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (territorial sovereignty) บรรลุความเป็นชาติ ความเป็นพลเมือง วัฒนธรรม และสังคมไว้ภายในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของรัฐ ยังมีได้ปะทะกับรูปแบบรัฐที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย หากยึดตามความเห็นของธงชัย วินิจจะกุลแล้ว การปะทะกันระหว่างแผนที่ภูมิศาสตร์รัฐ-ชาติของยุโรปกับแผนที่ทางศาสนา แผนที่จาริกแสวงบุญในสังคมไทยเริ่มในช่วงต้นศตวรรษที่ 1979 (ธงชัย วินิจจะกุล 2530: 129 – 182)

แม้แนวคิดรัฐ-ชาติกระแสหลักจะถูกสถาปนา และดำรงอยู่ค่อนข้างจะมั่นคงในปัจจุบัน แต่การตั้งคำถามต่อรัฐและความหมายรัฐ-ชาติก็ยังคงดำเนินสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน หากพิจารณาตามมิติทางประวัติศาสตร์ การตั้งคำถามต่อความหมายรัฐ-ชาติ มีมาตั้งแต่ในยุคการเริ่มก่อตัวของรัฐ-ชาติ

ประเด็นท้าทายที่ธงชัยนำเสนอและสวนทางงานประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ชาตินิยมไทย รวมถึงรัฐศาสตร์กระแสหลักก็คือ รัฐ-ชาติมิได้ดำรงอยู่ก่อนในสังคมไทย รัฐสยามก่อนรัฐ-ชาติมิได้มีอาณาเขตดินแดนที่แน่นอน รัฐ-ชาติของสยามมิได้เกิดจากแนวคิดสยาม แต่เกิดจากแนวคิดและเทคโนโลยีด้านภูมิศาสตร์สมัยใหม่ของยุโรป หรืออาจกล่าวได้ว่า รัฐ-ชาติสยามถูกสร้างด้วยปัจจัยข้ามพรมแดน รัฐสยามในอดีตจึงเป็นรัฐ ไม่เคยกำหนดเขตแดนล้อมรอบและไม่เคยมีแผนที่อาณาเขตของตน ไม่มีเส้นแบ่งพรมแดนที่เป็นเส้นจรดแดน (boundaries) และมี “เส้นเขตแดนอยู่หลายชนิด บางชนิดอาจไม่ได้เชื่อมต่อกัน ยืดหยุ่นได้ บางชนิดหนา บางชนิดพรำมัว บางแห่งก็ไม่มีหรือไม่เคยดำรงอยู่ ดังนั้นสยามก่อนปลายศตวรรษที่ 19 จึงมิได้มีรูปร่างเหมือน “ขวานโบราณ” แต่เป็นผืนแผ่นดินที่แยกเป็นแผ่นๆไม่ปะติดปะต่อกัน และคนหลากหลายสังกัดอยู่ร่วมกัน มีสายลับที่กำลังสอดแนมอยู่ตามชายแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง(Thongchai Winichakul, 1998: 79)

ในยุคโลกาภิวัตน์ นอกจากรัฐจะเผชิญกับโลกาภิวัตน์ของตนแล้ว รัฐยังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงหรือการไหลของคนในชาติออกนอกพรมแดน ด้วยการเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายของคนพลัดถิ่นหรือการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์ชาติพันธุ์ (ethnoscape) (Arjun Appadurai, 1996 อ้างถึงใน จีรวุฒิ เสนาคำ, 2550:43) หรือหากจะกล่าวให้เข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับทัศนะดังกล่าว คือ ยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำให้การเคลื่อนย้ายถ่ายเท ย้ายถิ่น และข้ามพรมแดนของผู้คนเป็นไปอย่างแพร่หลายนั่นเอง

ในการหยิบยกความคิดเรื่องความเป็นพื้นที่ชายแดนขึ้นมาของผู้วิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชน รวมถึงเพื่อเข้าใจการย้ายถิ่นเข้ามาของแรงงานจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่ว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่พึงทำความเข้าใจ ว่าเป็นเพียงปรากฏการณ์ธรรมดาของผู้คนที่ต้องการแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าเท่านั้น

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction)

ในสังคมหนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็สังคมเมือง ชนบท หรือสังคมในรูปแบบใดก็ตาม คนที่อาศัยอยู่ในสังคมนั้นๆ ก็ย่อมที่จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้น ทั้งปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล ระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล ซึ่งปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวจะออกมาในรูปแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อม หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ของสังคมนั้นๆ นั้นเอง ซึ่งในทางสังคมวิทยาเรียกปฏิสัมพันธ์ทางสังคมว่าเป็นกระบวนการของการปะทะสังสรรค์หรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ในส่วนความหมายของคำว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นนักคิดหลายท่านได้ให้ความหมายในลักษณะที่เป็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ ส่วนใหญ่มักมีความเห็นตรงกันว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ก็คือ การมีความสัมพันธ์ มีปฏิกริยา หรือมีการโต้ตอบกันทางสังคมไม่ว่าระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั่นเอง

Dennis Poplin (1972, อ้างถึงใน ลักษณะวี ธานี, 2547: 67) ให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมว่า เป็นการพบปะแบบเผชิญหน้ากันระหว่างคนสองคนหรือมากกว่า ซึ่งแต่ละคนทำให้บุคคลอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในปฏิสัมพันธ์นั้น และในปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะมีลำดับของการมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่ง Goffman (1983, อ้างถึงใน ลักษณะวี ธานี, 2547: 67) ได้ศึกษาลำดับของปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยพิจารณาจากสถานภาพทางสังคมที่คนสองคนหรือมากกว่ามีการตอบสนองในสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งกระทำในทางกายภาพหรือที่สามารถเห็นได้ เช่น การพูด โทรศัพท์ การเขียนจดหมาย ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถเกิดได้ทุกสถานที่และทุกพื้นที่ทั้งในเมืองและชนบท ในที่สาธารณะและพื้นที่ที่เป็นชีวิตส่วนตัว ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ที่คงอยู่ สามารถเห็นได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ Poplin ชี้ให้เห็นว่าการมีปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า ซึ่งเป็นลำดับแรกของการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

ยูทธ คักดิเดชยนต์ (2517: 61) ได้ให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมว่าเป็นการกระทำกิริยาโต้ตอบกัน โดยคู่กรณีคำนึงถึงความคาดหวังของอีกฝ่ายเป็นหลักปฏิบัติ ซึ่ง

แข่งขันมืออยู่ทุกสังคมแต่ต่างกันในแบบและขนาดของการแข่งขัน การแข่งขันย่อมมีผลเป็นการยกระดับมาตรฐาน การแข่งขันจะมีมากແຮມແຮມในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง การแข่งขันเป็นกระบวนการที่ดำเนินอยู่เรื่อยไปและไม่หยุดยั้ง

2. การร่วมมือ (Cooperation) เป็นการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกันกระทำการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมาย การร่วมมือต่างกับการแข่งขันในแง่ที่ว่า การแข่งขันนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้บรรลุความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งคนอื่นก็หวังจะประสบความสำเร็จอย่างนั้น เป็นการต่างคนต่างทำเพื่อหวังชัยชนะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ แต่การร่วมมือเป็นการกระทำของกลุ่มที่มีผลประโยชน์ได้เสียร่วมกัน การร่วมมือกันจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามที่ทุกคนต้องการซึ่งแต่ละฝ่ายก็ได้ผลประโยชน์ซึ่งไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ตามปกติการร่วมมือกันย่อมเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายที่อ่อนแอกว่า เพราะฝ่ายที่อ่อนแอกว่าย่อมหวังพึ่งฝ่ายที่แข็งแรง(ฝ่ายที่แข็งแรงย่อมพยายามหลีกเลี่ยงเข้ากับฝ่ายที่อ่อนแอ) การร่วมมือและการขัดแย้งกันอาจเป็นอันตรายต่อความคงอยู่ของกลุ่มหรือความเป็นอิสระของกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเล็กหรืออ่อนแอกว่า การร่วมมืออาจทำให้กลุ่มถูกกลืนและถูกรวมเป็นกลุ่มใหญ่และแข็งแรงกว่า การร่วมมือกันอาจจำแนกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

- 1) การร่วมมือกันเพราะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เกิดขึ้นเพราะความรักถิ่นหรือบ้านเกิด
- 2) การร่วมมือเพราะภาวะปฏิบัติกัน อาจเกิดขึ้นจากความกดดันหรือผลประโยชน์ซึ่งไม่ตรงกัน ซึ่งมีทางเดียวคือการร่วมมือทำความตกลงกัน
- 3) การร่วมมือกันเพราะคนสองคนหรือมากกว่าหรือกลุ่มคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน
- 4) การร่วมมือกันเพื่อจะมีทางแข่งขันกับคนอื่นหรือพวกอื่นได้ง่ายขึ้น
- 5) การร่วมมือกันเพราะกลุ่มใดหรือหมู่ใด มีอำนาจเหนือกว่า กลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่าก็จะร่วมมือกันต่อสู้ หรือไม่ก็กลุ่มผู้มีอำนาจน้อยยอมตัวเป็นพวกของกลุ่มผู้มีอำนาจมากกว่า

3. การขัดแย้ง (Conflict) มนุษย์มักมีวัตถุประสงค์ มีความปรารถนาส่วนตัว ความปรารถนาของแต่ละคนจะสอดคล้องกันได้ก็โดยการติดต่อกันทางสังคมร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้เกิดความคิดไปในทางเดียวกัน คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันมักมีความคิดไปในทางเดียวกัน ต่างสังคมจะมีแนวคิดต่างกัน การขัดแย้งกันเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบหนึ่งเกิดขึ้นเพราะความขัดแย้ง ไม่ลงรอยกัน อาจเป็นเพราะความแตกต่างทางความคิดเห็น การปฏิบัติ

ตลอดจนผลประโยชน์ อุดมการณ์ ความเชื่อ ซึ่งหากการที่บุคคลหรือกลุ่มชนพยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเองก็ต้องไปขัดแย้งกับประโยชน์ของกลุ่มอื่น

4. การสมานลักษณะ (Accommodation) การสมานลักษณะเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มคนปรับตัวให้เข้ากัน อาจเป็นการตกลงในลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกันให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือสัตถุญาร่วมกัน และลักษณะที่มีการตกลงกันด้วยถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกันหรือให้เกียรติซึ่งกันและกันเพื่อเป็นการระงับข้อขัดแย้งที่มีอยู่ให้หมดสิ้นไป การสมานลักษณะอาจเกิดได้ 4 วิธี คือ

- 1) เพราะเกรงกลัวอีกฝ่ายหนึ่ง จึงจำต้องยอมปฏิบัติตามเพื่อความอยู่รอด
- 2) การประนีประนอม คือ ทั้งสองฝ่ายยินยอมผ่อนปรนต่อกัน
- 3) การอดกลั้น ซึ่งการที่ความขัดแย้งไม่อาจมีทางตกลงกันได้โดยปราศจากความแตกหัก อีกฝ่ายหนึ่งจำเป็นต้องทนรับเอาสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วยมาปฏิบัติ
- 4) การให้มีผู้ชี้ขาด โดยที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับและปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของฝ่ายที่สาม

ดังนั้น การสมานลักษณะเป็นวิธีการแก้ไขการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม และความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นก็อาจจะเกิดจากการที่กลุ่มต่างๆไม่อาจสมานลักษณะเข้าด้วยกันได้

5. การผสมกลมกลืน (Assimilation) การผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการดูดกลืนหรือทำให้เกิดการยอมรับและเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป การผสมกลมกลืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลหรือกลุ่มคนมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน มีความเป็นอยู่วิถีชีวิตค่อนข้างคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนกันได้ง่ายขึ้น เช่น ความสะดวกในการคมนาคม อิทธิพลของสื่อมวลชน ตลอดจนความใกล้ชิดและความอดกลั้นโอนอ่อนผ่อนตามก็ทำให้บุคคลปรับตัวให้เข้ากันได้

ในขณะที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 15-22) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ว่า มีทั้งในลักษณะที่สอดคล้องและขัดแย้งและมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน เช่น การปรับตัว (adaptation) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) บูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict)

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นว่าต่างมีความเห็นที่คล้ายคลึงกันในเรื่องของรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ว่ามีลักษณะเช่นใดบ้าง ซึ่งใน

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ออกเป็นลักษณะต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและค้นคว้าในงานวิจัยชิ้นนี้ต่อไป ดังนี้ คือ

2.1.2.1 การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Acculturation and Assimilation)

ในโลกที่เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ผนวกกับการย้ายถิ่นข้ามประเทศ และ กระบวนการโลกาภิวัตน์ สิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในยุคปัจจุบัน คือ การพบกันของวัฒนธรรมที่ต่างกันในพื้นที่หรือดินแดนเดียวกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นทั่วโลก เนื่องจากผู้คนต่างวัฒนธรรมได้ข้ามเส้นเขตแดนมาพบกันได้อย่างสะดวกและง่ายดาย ดังนั้น เมื่อคนที่มีความต่างทางวัฒนธรรมมีการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานย่อมต้องเกิดการรับรู้และได้เข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมที่ต่างไปนั้นๆ บ้างไม่มากก็น้อย ซึ่งต่อมากการรับรู้ดังกล่าว อาจจะกลายเป็นการยอมรับและร่วมปฏิบัติ หรือก็คือ การผสมผสานทางวัฒนธรรมการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั่นเอง

การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Acculturation and Assimilation) นั้น เป็นคำที่มีนักวิชาการหลายท่านให้คำจำกัดความเอาไว้ รวมไปถึงการใช้คำในภาษาไทยเพื่อกำหนดคำดังกล่าวก็มีความแตกต่างไปตามการกำหนดของแต่ละคนด้วย นักวิชาการบางส่วนกำหนดให้ทั้ง Assimilation และ acculturation เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน ในขณะที่บางส่วนก็ให้คำนิยามและความหมายต่อคำทั้งสองนี้แตกต่างกัน

และเนื่องจากมีนักวิชาการหลายท่านใช้คำเพื่อแทนความหมายของ คำว่า Acculturation และ Assimilation แตกต่างกันไป เช่น อมรา พงศาพิชญ์ ใช้คำว่า การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม เพื่อแทนคำว่า Acculturation และใช้คำว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เพื่อแทนคำว่า Assimilation (อมรา พงศาพิชญ์, 2545: 18) ในขณะที่ ศิริรัตน์ แอดสกุล ใช้คำว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรม เพื่อแทนคำว่า Acculturation และใช้คำว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม แทนคำว่า Assimilation (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2549: 27) นอกจากนี้ สนิท สมัครการ (สนิท สมัครการ, 2544: 23) ใช้คำว่า การกลืนกลายวัฒนธรรม แทนคำว่า Acculturation และ ใช้คำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม เพื่อแทนคำว่า Assimilation เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อความเข้าใจต่อผู้อ่านงานวิจัยชิ้นนี้ผู้เขียนจึงจะขอใช้คำว่า "การผสมผสานทางวัฒนธรรม" ในความหมายเดียวกับ "Acculturation" และใช้คำว่า "การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม" ในความหมายเดียวกับ Assimilation รวมถึง ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า คำทั้งสองมีความหมายคล้ายคลึงกันมาก ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงจะใช้คำทั้งสองคำนี้ไป

ในลักษณะที่เป็นความหมายเดียวกัน โดยจะใช้การพูดถึงรวมในรูปของคำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม แต่ในส่วนของความหมายที่ผู้เขียนได้หยิบยกอ้างอิงมาจากนักวิชาการท่านอื่นนั้น ผู้เขียนจะยังคงใช้รูปศัพท์เดิมตามแบบต้นฉบับ ดังนั้น เพื่อความไม่สับสนควรยึดและทำความเข้าใจตามรูปของศัพท์ภาษาอังกฤษ จึงจะดีที่สุด

ในส่วนของ การให้ความหมายของ การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Acculturation and Assimilation) นั้น นักวิชาการได้มีการกำหนดนิยามและให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 18) ได้นิยามและให้ความหมาย คำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) นี้ ใช้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่ในกรณีที่สังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกัน อาจมีการแลกเปลี่ยนกันก็ได้ สุดท้ายวัฒนธรรมสองชุดถูกผสมรวมเป็นชุดเดียวกันไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่ากันก็จะเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) ที่เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน

Milton M. Gordon (1964: 62 อ้างถึงใน สนิท สมัครการ, 2544: 24) ในงานของเขาได้กล่าวว่า "การผสมผสานทางวัฒนธรรม" หรือ assimilation นั้น มีนักสังคมวิทยารุ่นแรกๆของมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้ร่วมเสนอคำจำกัดความไว้ว่า คือ กระบวนการสอดแทรกระหว่างกัน (interpenetration) การเชื่อมตัวเข้าหากัน (fusion) ซึ่งทำให้อุคคลและกลุ่มชนได้มีการแสวงหาความทรงจำ (memories) ความเข้าใจ (sentiments) และทัศนคติของบุคคลและกลุ่มชนอื่น และด้วยการมีส่วนร่วมในประสบการณ์และประวัติศาสตร์อันเดียวกันได้นำบุคคลและกลุ่มชนเหล่านั้นไปสู่สภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน (a common cultural life) การผสมผสานทางวัฒนธรรมในความหมายนี้ เน้นถึงการเชื่อมต่อและสอดแทรกระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกันโดยผ่านการติดต่อระหว่างบุคคลและกลุ่มชน ซึ่งในท้ายที่สุดได้ก่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายขึ้น

ส่วนคำว่า "การกลืนกลายวัฒนธรรม" acculturation นั้น สภาวิจัยสังคมศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ว่า การกลืนกลายวัฒนธรรม ประกอบด้วยปรากฏการณ์ต่างๆที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่กลุ่มชนซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน

มาทำการติดต่อกันโดยตรงต่อเนื่องกันไป (continuous first hand contact) และก่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นตามมาในแบบแผนวัฒนธรรมเดิมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย

Richard M. Burkey (อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2549: 28) เสนอกระบวนการผสมกลมกลืนว่าจะต้องเกิดจาก 2 ฝ่าย คือ เกิดจากชนกลุ่มน้อยเองและชนกลุ่มใหญ่ เพราะเมื่อชนกลุ่มน้อยต้องอาศัยอยู่อย่างถาวรในประเทศนั้น ๆ ก็จำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติตามค่านิยม บรรทัดฐาน กฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ที่สังคมใหญ่บัญญัติขึ้น ชนกลุ่มใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศก็ต้องสร้างกฎเกณฑ์ขึ้น เพื่อสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการสร้างความผสมกลมกลืนจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม สังคม ประชากร เอกลักษณ์ ฯลฯ เพราะแต่ละส่วนต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันคือ เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนไป เนื่องจากการยอมรับวัฒนธรรมของสังคมใหญ่มาประพฤติปฏิบัติ โครงสร้างทางสังคมก็ต้องเปลี่ยนไปเพื่อรองรับวัฒนธรรมใหม่ เอกลักษณ์ ทัศนคติ ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนให้ผสมกลมกลืนด้วย

George M. Foster (อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2549: 28) อธิบายถึงการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Assimilation) ไว้ว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรมคือปรากฏการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง และได้มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ในที่สุด ต่างฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนอย่างแยกไม่ออกจนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ซึ่งไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย

Edward H. Spicer และ Edward G. Barnett (อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2549: 29) ต่างก็อธิบายไว้ตรงกันว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะจบลงตรงที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมถูกกลืนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ไปแล้ว กล่าวคือ วัฒนธรรมเดิมถูกเปลี่ยนไปอย่างสมบูรณ์ (ตามแนวคิดอุดมการณ์)

ในส่วนของตัวแบบของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น Milton M. Gordon ได้ริเริ่มนำตัวแบบของ Max Weber มาใช้สร้างตัวแปรต่างๆเกี่ยวกับกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งหากสังเกตจากตารางที่ 1 นั้น จะพบว่า Gordon ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยเขาถือว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นเพียงขั้นตอนย่อยหนึ่งของกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเท่านั้น และหากพิจารณาตามแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดังกล่าว ดูเหมือนว่าหากกระบวนการดังกล่าวดำเนินไปเรื่อยๆแล้ว ในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่ภาวะ

ของการผสมผสานในระดับพลเรือน ซึ่ง หมายความว่า ภาวะของความแตกต่างระหว่างชนกลุ่มน้อยกับประชากรเจ้าของประเทศได้หมดสิ้นไปแล้ว และนั่นคือความสิ้นสุดหรือภาวะสุดท้ายของกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของ Gordon ประกอบด้วย ตัวแปร กระบวนการย่อย และขั้นตอนของการผสมผสานทางวัฒนธรรม รวมทั้งศัพท์เฉพาะของแต่ละขั้นตอน Gordon ดังตารางที่ 2.1

ส่วนอีกความคิดเห็นหนึ่งนั้น กล่าวว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ใน 2 ระดับ ระดับแรกเป็นการผสมกลมกลืนทางสังคม (social assimilation) ได้แก่การที่คนจากสองวัฒนธรรมรับเอาวัฒนธรรมของฝ่ายตรงข้ามไปเป็นของตนหมดสิ้น แต่เป็นการประพฤติปฏิบัติกันภายนอกเท่านั้น เช่น นาย ก. และนางสาว ข. รู้จักชอบพอกัน คบกันนาน ๆ ต่างก็ชอบกัน เพื่อที่จะได้ชอบกันยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็จะพยายามทำตามใจกันคือเลียนแบบเดิมของตนไปทำตามอย่างอีกฝ่าย (ส่วนใครจะเป็นฝ่ายฝัน และใครจะเป็นฝ่ายปฏิบัติตาม อยู่ที่ปัจเจกชนแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของใครจะแข็งแกร่งกว่าใครของใครสะดวกดีกว่าใคร และจำนวนคนฝ่ายใดมากกว่า) จนเกิดการเคยชิน หลังจากที่ได้ชอบกันและทำถูกใจกันนาน ๆ เข้า ก็แต่งงานกัน ถึงขั้นแต่งงานกันนี้จะเป็นเรื่องของารกลืนกลายทางชีวภาพ (biological assimilation) ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของปรากฏการณ์ของการกลืนกลายทางวัฒนธรรม หมายความว่าสองวัฒนธรรมกลืนกันจริง ๆ อย่างสมบูรณ์เพราะจะมีสมาชิกรุ่นใหม่เกิดขึ้นมาแสดงตนเป็นคนในวัฒนธรรมใหม่อันเกิดจากวัฒนธรรมเดิมสองวัฒนธรรมมารวมกัน การผสมกลมกลืนทางชีวภาพจะเกิดได้ยาก และเกิดได้ในอัตราที่น้อยกว่าการกลืนกลายทางสังคม (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2549: 29)

ตารางที่ 2.1: ตัวแปรของการผสมผสานทางวัฒนธรรม (The Assimilate Variables)

กระบวนการย่อย (Subprocesses)	แบบหรือขั้นตอนของการ ผสมผสาน (Type or Stage of Assimilation)	ศัพท์เฉพาะ (Special Term)
เปลี่ยนแบบแผนวัฒนธรรมไปสู่ วัฒนธรรมของสังคมเจ้าของถิ่น (host society)	การผสมผสานทางด้านพฤติกรรมหรือ วัฒนธรรม	การกลืนกลาย วัฒนธรรม (acculturation)
ได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิก ในสมาคม สโมสร หรือสถาบันใน ระดับท้องถิ่นอื่นๆอย่างกว้างขวาง	การผสมผสานทางด้านโครงสร้าง (structural assimilation)	ไม่มี
มีการแต่งงานระหว่างกลุ่มอย่าง แพร่หลาย	การผสมผสานทางด้านสมรส (marital assimilation)	การกลืนกลาย ทางด้านชีวภาพ (amalgamation)
การพัฒนาความรู้สึกในด้านการเป็น ประชากรของสังคมเจ้าของถิ่นอย่าง เต็มที่	การผสมผสานในแง่ของเอกลักษณ์ (Identification assimilation)	ไม่มี
ปราศจากซึ่งความคิดอคติ (absence of prejudice)	การผสมผสานในระดับทัศนคติ (Attitude receptional assimilation)	ไม่มี
ปราศจากการเลือกปฏิบัติ (absence of discrimination)	การผสมผสานในระดับการยอมรับ ทางพฤติกรรม (Behavior receptional assimilation)	ไม่มี
ปราศจากความขัดแย้งในค่านิยม และอำนาจ (absence of value and power conflict)	การผสมผสานระดับพลเรือน (Civic assimilation)	ไม่มี

ที่มา : Milton M. Gordon (1964: 67 อ้างถึงใน สนิท สมัครการ, 2544: 25 - 26)

โดยสรุปนั้น การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นการที่มุ่งจะศึกษาหาคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในลักษณะหนึ่ง ซึ่งมุ่งพิจารณาถึงการติดต่อกันโดยตรงและเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควรระหว่างสมาชิกของกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การติดต่อกันโดยตรงนี้อาจเกิดขึ้นได้จากการที่คนบางกลุ่มจากวัฒนธรรมหนึ่งอพยพเข้าไปทำมาหากินอยู่ในสังคมอื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันไป การอพยพย้ายถิ่นของคนต่างวัฒนธรรมย่อมจะก่อให้เกิดมีภาวการณ์ติดต่อกันโดยตรงขึ้นได้ และหากอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันนานเข้าก็อาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของวัฒนธรรมบางประการของแต่ละฝ่ายขึ้นได้เช่นกัน หากว่าไม่มีอุปสรรคขัดขวางการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างรุนแรงเกิดขึ้น (สนิท สมัครการ, 2544: 25) และจากความหมายของการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) เบื้องต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ การที่บุคคล หรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ได้มีการพบปะและมีการปะทะสังสรรค์กัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน เป็นระยะเวลาหนึ่ง ทำให้วัฒนธรรมมีการเชื่อมต่อและสอดแทรกระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกันโดยผ่านการติดต่อระหว่างบุคคลและกลุ่มชน ซึ่งในท้ายที่สุดได้ก่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายขึ้น โดยวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนที่ได้มาพบกันนั้นจะเกิดการผสมกลมกลืนกันหรือไม่ มากน้อยเพียงใด รวมถึงการผสมกลมกลืนนั้น จะกำหนดว่าเป็นการผสมกลมกลืนถึงขั้นระดับใด ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของแต่ละวัฒนธรรม ระยะเวลาที่ ปัจจัยอื่นๆที่เป็นตัวกำหนดที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการที่วัฒนธรรมเข้ามาปะทะสังสรรค์กัน

2.1.2.2 บูรณาการทางสังคม (Social integration)

ในทุกๆสังคมย่อมมีคหรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งการจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือ ความสามารถที่แต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นจะยอมรับความแตกต่างหลากหลายซึ่งกันและกันเหล่านั้นได้หรือไม่ ซึ่งถ้าหากสามารถทำได้ ก็จะสามารถเรียกว่าเป็นการอยู่ร่วมกันแบบมีบูรณาการทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 350) ได้ให้ความหมายการบูรณาการทางสังคม (Social Integration) ว่าหมายถึง กระบวนการประสานชนชั้น กลุ่มชาติพันธุ์ หรือส่วนแตกต่างอื่นๆ ของสังคมให้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

นอกจากนี้แล้วยังมีนักคิดอีกหลายคนที่ให้ความหมายเกี่ยวกับบูรณาการทางสังคม ดังนี้

อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 19) กล่าวว่า ความคิดเรื่องบูรณาการทางวัฒนธรรม คือ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมคือ การมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกันและไม่ได้มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ซึ่งถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันย่อมหมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม

อุทัย ดุลยเกษม (2533: 751-752) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมว่า คือ สภาวะที่กลุ่มสังคมและกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งดำรงอยู่ในกรอบของรัฐชาติเดียวกัน สามารถที่จะธำรงรักษาและยึดถือปฏิบัติตามแบบแผนการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการนับถือศาสนาตามรากฐานทางวัฒนธรรมของตนได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหรือละทิ้งระบบคุณค่าและแบบแผนการดำเนินชีวิตของตนอย่างสิ้นเชิง แต่ในขณะเดียวกันการธำรงรักษาหรือยึดถือแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นไว้ จักต้องไม่ก่อให้เกิดความระส่ำระสายแก่การดำเนินงานของรัฐชาติ จนถึงระดับที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งและทำลายอธิปไตย เอกราช และอาณาเขตของรัฐชาตินั้นๆ

อุทัย หิริญโต (2525: 117) ได้อธิบายความหมายของคำว่า integration ว่าหมายถึงขบวนการทางสังคมซึ่งมีแนวโน้มทำให้เกิดความกลมกลืนและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระหว่างหน่วยงานต่างๆที่มีความขัดแย้งกัน ทั้งนี้ไม่ว่าหน่วยงานต่างๆเหล่านั้นจะเป็นตัวประกอบของบุคลิกภาพ กลุ่มบุคคลหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ส่วนคำว่า social integration หมายความว่า กระบวนการของการประสานกลุ่มชนชั้นที่ต่างกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งหมด

กล่าวโดยสรุป บูรณาการทางสังคม หมายถึง การประสานกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชนชั้นต่างๆในสังคม ให้เกิดความสอดคล้องผสมกลมกลืนทางมาตรฐานความต้องการ ค่านิยม หน้าที่ความรับผิดชอบ ปทัสถานหรือแนวปฏิบัติระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมทั้งหมดของสังคม ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสังคมนั้นๆ

2.1.3 การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น (Adaptation)

ในการที่บุคคลจำเป็นต้องเปลี่ยนที่อยู่อาศัย หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการย้ายถิ่นนั้น จากที่หนึ่งไปอาศัยอยู่อีกที่หนึ่งนั้น ผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามา ก็มักจะต้องพบกับ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งรูปแบบการดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อม และพบกับบุคคลอื่นๆ อีกมากมาย

ถ้าหากพิจารณาถึงความหมายของการปรับตัวแล้ว ได้มีนักวิชาการหลายคน ที่ให้ความหมายเอาไว้ ดังนี้

Alvin L. Bertrand (1958 อ้างถึงใน ภริดา โกเชก, 2548: 27) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้ย้ายถิ่น จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ในการที่จะเลือกปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทางเลือกที่เลือกที่เลือกนั้น อาจเป็นการทำเพื่อหลีกเลี่ยงหรือทำให้ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลลดลงหรือหมดไป พฤติกรรมการปรับตัวที่เกิดขึ้นจะเกิดในลักษณะของการปฏิบัติต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน (reciprocal adjustment) ซึ่งโดยปกติแล้ว การปรับตัวจะเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าจะเกิดจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม

Michael Piore (1979 อ้างถึงใน วันเพ็ญ วอกกลาง, 2541: 53-56) ได้อธิบายกระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นแรงงานที่นำไปสู่การตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการทางสังคมที่มีการพัฒนาด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่อง ได้แบ่งลักษณะการปรับตัวออกเป็น 3 ระยะ (phase) ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะบุกเบิก (Sojourner phase) เป็นระยะที่ผู้ย้ายถิ่นเดินทางเข้ามาคนเดียว ส่วนมากเป็นชาย มีจุดมุ่งหมายโดยงานทำ มีความคิดที่จะหาเงินอย่างเดียว และหาให้ได้มากที่สุดระยะสั้นก่อนกลับบ้าน งานที่ทำจะไม่มั่นคงหรือทำงานตามฤดูกาล รายได้เกือบทั้งหมดจะนำกลับประเทศของตนในลักษณะเป็นเงินออมหรือส่งเงินกลับบ้าน การอยู่อาศัยจะอยู่อย่างง่าย ๆ อาจอยู่รวมกันหลายคน ทั้งนี้เพื่อเก็บเงิน เวลาในการทำงานจะใช้เวลาเกือบทั้งหมด โดยให้ความสนใจในกิจกรรมทางสังคมน้อย ความคิดของผู้ย้ายถิ่นยังคงเป็นสมาชิกของชุมชนเดิมในประเทศของตน และไม่มีส่วนร่วมในสังคมของประเทศผู้รับ การติดต่อกับคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ด้วยกันหรือทำงานอยู่ด้วยกันมีข้อจำกัด การอยู่อาศัยของผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะมีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ย้ายถิ่นเข้ามา จึงไม่เกิดความผูกพันระหว่างบุคคล สถาบัน หรือด้านเศรษฐกิจในประเทศผู้รับ

โดยสรุป ผู้ย้ายถิ่นจะไม่มีปัญหาในชีวิต เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นรู้ว่ามันต้องสิ้นสุดลง และตัวผู้ย้ายถิ่นก็ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับบริบทของประเทศผู้รับ ผู้ย้ายถิ่นอาจจะเบื่อและไม่

ความสุข แต่เมื่อเขากลับบ้านพร้อมกับเงิน เขาจะได้รับการยกย่องและภาคภูมิใจในชนบทของเขา อย่างไรก็ตาม การย้ายถิ่นเป็นลักษณะที่ต่อเนื่องด้วยตัวของมันเอง ความพอใจของความถี่ครั้งแรกนำไปสู่การย้ายถิ่น ซึ่งการย้ายถิ่นครั้งแรกจะกลายเป็นประสบการณ์ และเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่ทำให้สามารถเดินทางอีกในครั้งต่อไปถ้ามีความต้องการ การย้ายถิ่นกลับเป็นธรรมเนียมและการคาดหวังในวิธีการที่นำไปสู่การเดินทางหลายครั้ง และอาศัยอยู่เป็นระยะที่ยาวนานกว่าเดิม

ระยะที่ 2 ระยะเปลี่ยนผ่าน (Transition phase) เป็นระยะที่ผู้ย้ายถิ่นใช้เวลาอยู่ในประเทศผู้รับมากขึ้น ซึ่งผ่านการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องหรือการเดินทางหลายครั้ง ช่วงนี้เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงระหว่างการเป็นผู้บุกเบิก (sojourner phase) ไปสู่การตั้งถิ่นฐาน (settlement phase) ช่วงนี้เป็นช่วงที่มีความยากลำบากในการปรับตัว เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถหลีกเลี่ยงชีวิตในสังคมและคลื่นของความผูกพันในสังคมของประเทศผู้รับได้ ผู้ย้ายถิ่นจะมีการติดต่อกับคนในพื้นที่มากขึ้นและมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนและสถาบันนอกเหนือจากกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง การอยู่ที่ยาวนานและการเดินทางหลายๆครั้งทำให้แยกตัวออกจากสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสิ่งนี้เป็นแรงกดดันที่ทำให้ต้องนำภรรยาและบุตรตามเข้ามา ดังนั้น ความต้องการที่อยู่อาศัยที่ถูกกฎหมายจึงเกิดขึ้น และด้วยประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นผู้ย้ายถิ่นก็จะได้รับในสิ่งที่มันคงมากขึ้น ได้แก่ การได้งานที่มีรายได้ที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามรายจ่ายที่ต้องจ่ายในประเทศผู้รับก็จะมีมากกว่าเงินส่งกลับด้วยเช่นกัน

ระยะที่ 3 ระยะตั้งถิ่นฐาน (Settlement phase) ระยะนี้ผู้ย้ายถิ่นจะมีบ้านอยู่ในประเทศผู้รับ โดยจะอยู่กับภรรยาและบุตร รวมทั้งยังมีการพัฒนาการติดต่อที่เพิ่มมากขึ้นอย่างแพร่กระจายทั้งกับประชาชนและสถาบัน ทั้งในและนอกกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง โดยผู้ย้ายถิ่นจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสถาบันที่เป็นทางการในประเทศผู้รับ เช่น ธนาคาร สถาบันต่างๆ ของภาครัฐ เช่น โรงเรียน นอกจากนี้ เกือบทั้งหมดมีเอกสารการอยู่อาศัยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รายได้รายจ่ายในประเทศผู้รับมากกว่าในชุมชนต้นทาง

กระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานดังกล่าวเป็นไปตามกระบวนการทางสังคมที่ค่อยๆพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่อยู่อาศัยหรือประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นของผู้ย้ายถิ่น ซึ่งความแตกต่างของการพัฒนาในระดับต่างๆสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภทผู้ย้ายถิ่น ได้แก่ ในระยะแรกที่ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาจะเป็นประเภทการย้ายถิ่นชั่วคราว โดยผู้ย้ายถิ่นมีจุดมุ่งหวังเพียงเพื่อทำงานและหาเงินกลับบ้าน แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลง

ในเรื่องต่างๆของผู้ย้ายถิ่น ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือองค์กร ทำให้ระดับการอยู่อาศัยอย่างถาวรมีมากขึ้น

กระบวนการปรับตัวดังกล่าว เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมปลายทางในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับคนในพื้นที่ปลายทาง
2. ความสัมพันธ์ทางด้านองค์กรในถิ่นปลายทาง
3. การปรับตัวทางเศรษฐกิจ
4. แบบแผนการใช้จ่าย

การเปลี่ยนแปลงใน 4 ด้านของผู้ย้ายถิ่นซึ่งเป็นการปรับตัวในสิ่งแวดล้อมใหม่ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่ยิ่งใหญ่ของการจะย้ายถิ่นกลับหรือไม่กลับ (Cruse, 1974; Lianos, 1975 อ้างถึงใน วันเพ็ญ วอกกลาง, 2541: 55) ในการที่จะอธิบายว่าทำไมผู้ย้ายถิ่นจึงตัดสินใจที่จะย้ายกลับหรือไม่กลับ เมื่อใช้ทางการปรับตัวจะเป็นตัวแปรที่เหมาะสม

โดยสรุปแล้ว การปรับตัว (Adaptation) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เป็นการปรับตัวเพื่อความสัมพันธระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่ลงตัว เพื่อสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ การปรับตัวเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตลอดเวลาเพื่อให้เกิดความสมดุลในชีวิต และมีลักษณะโครงสร้างสังคม (Social structure) เป็นแกนกลางที่ทำให้เกิดความสมดุลของชุมชน เมื่อโครงสร้างสังคมได้รับความกระทบกระเทือน คนในสังคมหรือชุมชนย่อมได้รับผลกระทบด้วย การปรับตัวของคนจึงเกิดขึ้น ซึ่งแต่ละคนจะมีแบบแผนการปรับตัวที่แตกต่างกันไปตามลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีปัจจัยหลายอย่างเป็นพื้นฐานในการปรับตัว เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ลักษณะโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมเดิม ความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรภายนอก รูปแบบความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก การปรับตัวของมนุษย์จะออกมาในลักษณะการปฏิบัติตาม ความขัดแย้ง หรือการสร้างระเบียบแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างไปจากรูปแบบเดิม

การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม มีทั้งทางวัตถุและมีชีวิตวัตถุ การปรับตัวทางวัตถุ เช่น การปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต ส่วนด้านที่มีชีวิตวัตถุ คือ การปรับในด้านระบบความเชื่อ วิถีชีวิต และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม การปรับตัวที่มีปัญหาเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมเดิม

2.1.4 การแบ่งแยกทางสังคม (Social Segregation)

ในสังคมทุกสังคมเรามักจะพบเห็นภาพของการแบ่งแยกทางสังคมเกิดขึ้น เช่น การแบ่งแยกทางเชื้อชาติ การแบ่งแยกทางศาสนา การแบ่งแยกชนชั้นทางเศรษฐกิจ การแบ่งแยกอันเกิดจากสีผิว ฯลฯ เราอาจจะเคยได้ยินว่ามีการแบ่งแยกโรงเรียนระหว่างคนขาวกับคนดำในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือเราอาจจะเคยได้ศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งชั้นวรรณะในประเทศอินเดีย

สังคมของประเทศไทย แม้การแบ่งแยกทางสังคมจะไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจนกระทั่งออกมาเป็นรูปธรรมมากนัก หากแต่การแบ่งแยกทางสังคมก็ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งแยกทางสังคมระหว่างคนไทยกับแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะ แรงงานสามสัญชาติจากประเทศพม่า กัมพูชา และประเทศลาว ผลการวิจัยหลายชิ้นล้วนมีความตรงกันในแง่ของทัศนคติที่ไม่ดีของคนไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ว่า เป็นกลุ่มที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ และนอกจากทัศนคติของคนทั่วไปแล้ว ประเทศไทยเองก็มีทัศนคติต่อคนกลุ่มนี้โดยมองในประเด็นของภัยทางด้านความมั่นคงมาเป็นอันดับแรกก่อนประเด็นอื่นๆ ผลพวงจากทัศนคติที่ไม่ดีดังกล่าวจึงทำให้เกิดการแบ่งแยกทางสังคมเกิดขึ้น โดยการแบ่งแยกทางสังคมระหว่างคนไทยกับคนกลุ่มนี้ เช่น การแบ่งแยกเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัย การแบ่งแยกโรงเรียนของบุตรหลาน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งแยกทางสังคม ถือเป็นหนึ่งในแนวคิดที่หลายประเทศได้หยิบยกขึ้นมาใช้เป็นแนวนโยบาย (Segregation Policy) เพื่อแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย (Milton M. Gordon 1964: 80-89 อ้างถึงใน สิทธิเดช วงศ์ปรีชญา, 2550) การแบ่งแยกทางสังคม อาจเกิดจากอำนาจจากการประกาศ หรือ คำสั่งที่ออกมาทางกฎหมาย หรือ การแบ่งแยกทางสังคมอาจจะดำรงอยู่ได้แม้ว่าจะเป็สิ่งที่ผิดกฎหมายก็ตาม การแบ่งแยกทางสังคม เป็นคำที่นำมาใช้ในการศึกษาและนิยามความหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากการประกาศล้มล้างทำลายระบบทาสแล้ว แต่การแบ่งแยกทางเชื้อชาติก็ยังคงบังคับและควบคุมโดยกฎหมายซึ่งเป็นที่รู้จักในขณะนั้นในชื่อ "Jim Crow laws" และช่วงเวลาของการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวเองก็เป็นที่รู้จักและเรียกขานกันว่าเป็นยุคของ Jim Crow (Jim Crow Era) (วิกิพีเดีย, 2550) กฎหมายดังกล่าวมีบทบัญญัติที่ต้องการจะแบ่งแยกความเป็นอยู่ระหว่างประชาชนต่างสีผิวในทุกๆ ด้านของชีวิตประจำวัน ตัวอย่างของการแบ่งแยก ดังกล่าว เช่น การใช้ระบบการขนส่งสาธารณะ ในการแบ่งแยกสีผิวของระบบการขนส่งสาธารณะนั้นจะไม่ได้มีการแบ่งแยกรถหรือยานพาหนะที่ใช้ต่างหากจากกัน แต่จะใช้วิธีการแบ่งแยกที่นั่งภายในรถให้ส่วนหนึ่งเป็นที่นั่งสำหรับคนผิวขาวและอีกส่วนหนึ่งเป็นที่นั่งสำหรับคนผิวดำ โดยที่นั่ง 4 แถวแรกจะถูกกันไว้ให้คนผิวขาว ส่วนที่นั่งที่คนผิวดำจะสามารถนั่งได้นั้นจะแบ่งเป็น "พื้นที่ของคนผิวดำ" (Colored section) ซึ่ง

ตามปกติจะอยู่บริเวณด้านหลังของรถ โดยส่วนที่มีสีนี้จะไม่ได้มีการกำหนดเป็นที่นั่งที่แน่นอนตายตัว หากแต่ขึ้นอยู่กับการวางป้ายของพนักงานขับรถว่าจะให้ส่วนนี้ครอบคลุมที่นั่งมากน้อยเพียงใด หากมีที่นั่งว่าง คนผิวดำสามารถนั่งบริเวณที่นั่งตรงกลางรถได้ แต่หากที่นั่งที่ถูกกันไว้สำหรับคนผิวขาวเต็ม คนผิวดำจะต้องลุกไปนั่งบริเวณด้านหลังรถแทน หากไม่มีที่นั่งก็ต้องยืนหรือหากที่ยืนก็ไม่ว่าง คนผิวดำนั้นจะต้องลงจากรถไป แม้แต่ประตูที่จะใช้ขึ้นรถก็มีการกำหนดไว้ต่างหากจากกัน แม้ว่าการชำระค่าโดยสารจะต้องชำระบริเวณด้านหน้ารถกับพนักงานขับรถ แต่เมื่อชำระเสร็จเรียบร้อยแล้วจะต้องลงจากรถไปเพื่อไปขึ้นรถทางประตูด้านหลังแทน(สรวิศ ลิ้มปรีงษ์, 2550)

การแบ่งแยกดังกล่าวในประเทศสหรัฐอเมริกาจบสิ้นลงอย่างเป็นทางการด้วยความพยายามของนักต่อสู้เพื่อสิทธิพลเมือง เช่น Rosa Parks และ Martin Luther King Jr. ที่ทำงานเพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิในเรื่องนี้มาตลอด ตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนกระทั่งมีการผ่านกฎหมายสิทธิในการเลือกตั้ง และ กฎหมายสิทธิพลเมือง ในปี ค.ศ. 1964 โดยได้รับการสนับสนุนจากประธานาธิบดี Lyndon Johnson ซึ่งความพยายามต่างๆของบุคคลเหล่านี้ ก็คือการไม่เชื่อฟังรัฐ และมีเป้าหมายเพื่อต้องการทำลายกติกากฎหมายที่เกี่ยวกับการแบ่งแยกทางเชื้อชาติให้หมดไป ในปี ค.ศ. 1968 รูปแบบการแบ่งแยกต่างๆ ถูกระบุว่า เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายโดยศาลสูงของสหรัฐฯ และในปี ค.ศ. 1970 รูปแบบของการแบ่งแยกต่างๆค่อยๆเลือนหายไป และการแบ่งแยกทางด้านเชื้อชาตินั้นถือเป็นสิ่งผิดกฎหมายในโรงเรียน ภาคธุรกิจต่างๆ กองทัพ และรัฐบาล เป็นต้น

ในส่วนของความหมายของการแบ่งแยกทางสังคม ได้รับความสนใจในการศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ทั้งนี้ งานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวถึงการแบ่งแยกทางสังคม มักเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งแยกทางสังคมในสถานศึกษา และการแบ่งแยกพื้นที่เขตที่อยู่อาศัย

การแบ่งแยกทางสังคม (Social Segregation) ในทัศนะของผู้วิจัยนั้นมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า การกีดกันทางสังคม (Social Exclusion) ซึ่งต่างก็มีความหมายในเชิงของการแยก กีดกัน แบ่งแยก บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่แตกต่างจากตนเอง หรือที่ตนไม่ต้องการออกไปกลุ่ม ชุมชน สังคม ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ โดยการแบ่งแยกดังกล่าว อาจจะเป็นการแบ่งแยกพื้นที่เขตที่อยู่อาศัย แบ่งแยกกลุ่มหรือชุมชน ชุมชนที่ตนสังกัด เป็นต้น

การแบ่งแยกทางสังคมดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้ในหลายๆลักษณะ (วิกิพีเดีย, 2550)

ดังนี้

- 1) การแบ่งแยกทางภูมิศาสตร์ (Geographic Segregation) การแยกออกจากกลุ่มไปสู่พื้นที่ สถานที่ใหม่
- 2) การแบ่งแยกทางเชื้อชาติ (Racial Segregation) การแบ่งแยกอันเกิดจากเหตุผลทางเชื้อชาติ หรือกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) การแบ่งแยกทางศาสนา (Religious Segregation) การแบ่งแยกอันเกิดจากเหตุผลทางศาสนา หรือการแยกออกเป็นนิกาย
- 4) การแบ่งแยกทางเพศ (Sex Segregation) การแบ่งแยกอันเกิดจากเหตุผลทางเพศสภาพ

อย่างไรก็ตาม แนวคิดการแบ่งแยกทางสังคมในการศึกษาครั้งนี้จะสมบูรณ์ไม่ได้เลยถ้าหากขาดการหยิบยกเรื่องกระบวนการในการแบ่งแยกทางสังคม ซึ่งจะต้องมีเรื่องของ "อคติ" หรือ "ความลำเอียง" (prejudice หรือ bias) และ "การเลือกปฏิบัติ" (discrimination) ซึ่งผู้วิจัยคิดว่ามีความเกี่ยวข้องกันรวมอยู่ด้วย เพราะก่อนหน้าที่จะเกิดการแบ่งแยกทางสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผลลัพธ์สุดท้ายของการกระทำนั้น คนหรือกลุ่มบุคคลย่อมจะต้องเกิดอคติ ความลำเอียง และการเลือกปฏิบัติ เกิดขึ้นมาก่อน

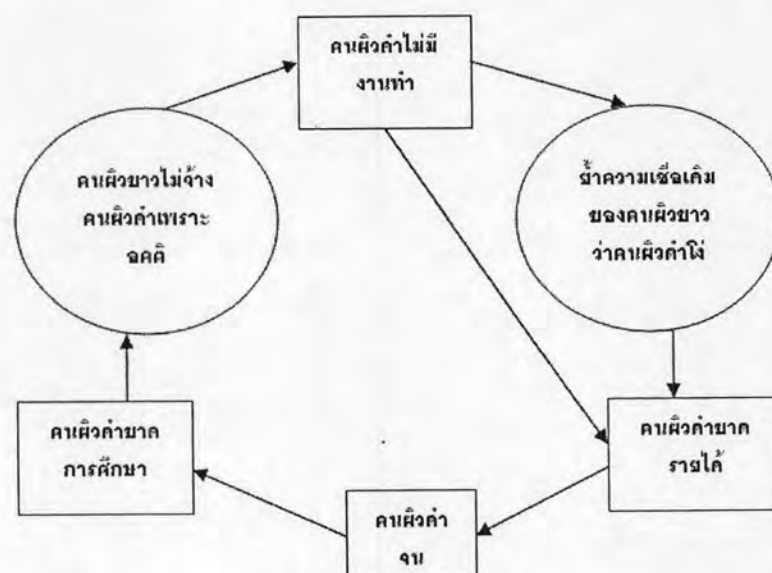
ซึ่งในส่วนของความหมายของ อคติ นั้น วัฒนา ศรีสัตย์วาจา (2534, อ้างถึงใน รัฐพล ภูมิรินทร์พงศ์, 2549: 28-29) กล่าวว่า อคตินั้นรวมอยู่ในขอบข่ายของทัศนคติแขนงหนึ่ง แต่อคติจะเป็นตัวอย่างของทัศนคติที่รุนแรง โดยที่คนเรานั้นจะมีทั้งอคติในทางบวกและในทางลบต่อคนบางคนหรือบางกลุ่มได้ นอกจากนั้นอคติอาจมีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สิ่งที่ชอบมากที่สุดไปจนถึงไม่ชอบมากที่สุด แต่ในทางปฏิบัติอคติจะมีความหมายในทางลบ มีขอบข่ายอย่างกว้างขวาง และมักเป็นเรื่องการแบ่งแยกกลุ่มชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของชนกลุ่มใหญ่มีอคติต่อชนกลุ่มน้อย หรือชนกลุ่มน้อยมีอคติต่อชนกลุ่มใหญ่ สาเหตุที่ก่อให้เกิดอคตินั้น เกิดจาก "กระบวนการเรียนรู้ภาพพจน์" (Stereotype) ซึ่งเป็นความรู้สึกนึกคิด เป็นการตัดสินและพยากรณ์ลักษณะนิสัยใจคอหรือลักษณะทางพฤติกรรมของผู้อื่น กลุ่มอื่น โดยอาศัยข้อมูลที่พบเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยบุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคมจะเห็นมโนภาพของสิ่งต่างๆ ตามที่เรารับรู้และกำหนดลักษณะที่แน่นอนให้ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวอาจจะมีอิทธิพลเหนือกว่าหลักเกณฑ์ใดๆ ที่ใช้ในการประเมินบุคคล การที่บุคคลมีจินตนาการเกี่ยวกับตนเอง (Self - image) หรือรับรู้ตนเองในทางที่ดีมาก จะทำให้บุคคลผู้นั้นรับรู้บุคคลอื่นผิดพลาดจากความเป็นจริงมาก และอาจจะแสดงการต่อต้านความคิดของผู้อื่นมากกว่าปกติ

บุคคลที่มีอคติในเรื่องเดียวกันจะรวมกลุ่มกันโดยแสดงปฏิกริยาต่อคนนอกกลุ่ม หรือเกิดการคล้อยตาม (Conformity) กล่าวคือ การปฏิบัติตัวให้คล้อยตามกลุ่มเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดอคติอย่างอ่อน เป็นการแบ่งแยกที่เห็นได้ชัดและกลายเป็นการปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยอย่างไร้คุณธรรม เพราะฉะนั้นการคล้อยตามกลุ่มจึงทำให้อคติดำรงอยู่ได้อย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย

อคติสามารถเข้าครอบงำบุคคลได้ด้วยวิธีต่างๆ กัน และทำให้บุคคลมีพฤติกรรมค่อนข้างจะขาดเหตุผล ซึ่งในบางครั้งอาจรุนแรงมากเกินไปจนยากที่จะอธิบาย สิ่งสำคัญที่มีผลต่อการชักจูงให้เกิดอคติคือ ลักษณะการโน้มน้าวใจ และการโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งอาจหนุนให้คนมีพฤติกรรมที่รุนแรงได้ ตัวอย่างเช่น ชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการดูแลอยู่เสมอๆ ซึ่งถูกเปรียบเทียบโดยการหาความแตกต่างเชิงคุณภาพระหว่างพวกเรากับชนกลุ่มน้อย จึงเป็นการแบ่งแยกพวกเขาพวกเราและตัดสินลักษณะและพฤติกรรมของเขา ซึ่งการขาดความรู้ในสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยนี้เป็นผลให้เกิดอคติขึ้นได้

ในส่วนของความหมายของ “การเลือกปฏิบัติ” (discrimination) หมายถึงการปฏิบัติที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่จะกำหนดไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ถิ่นกำเนิด หรือสภาพทางกาย และทำให้เกิดความไม่เสมอภาค (ศิริมิตร บุญมูล, 2549: 6)

รูปภาพที่ 2.1: วงจรอุบาทว์ (Vicious Cycle)

ที่มา : อมรา พงศาพิชญ์, 2550

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ทำยที่สุดแล้วกระบวนการแบ่งแยกทางสังคมที่เกิดจากการมีอคติในเรื่องความแตกต่างทางชาติพันธุ์ซึ่งส่งผลไปสู่การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดนั้น จะทำให้เกิดสิ่งที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2550) เรียกว่า "วงจรอุบาทว์" (Vicious Cycle) หรือก็คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกิดอคติในทางลบต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ซึ่งจากอคติดังกล่าว นำมาสู่การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ผลที่ตกอยู่กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถูกเลือกปฏิบัติ ก็คือ การถูกฉายภาพจากอคติเดิมๆที่บุคคลอื่นสร้างขึ้นให้ต่อไปเรื่อยๆ และจะวนเวียนอยู่เช่นเดิมไม่มีวันจบ (ดังแผนภาพที่ 2.1)

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดการแบ่งแยกทางสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาและวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อาศัยอยู่ในชุมชนแม่สอดดั้งเดิมกับแรงงานจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมในชุมชนว่ามีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆมีการแบ่งแยกทางสังคมต่อแรงงานจากประเทศพม่าเหล่านี้หรือไม่ แตกต่างกันอย่างไรในการปฏิบัติต่อแรงงานจากประเทศพม่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ อคติและการเลือกปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่สอดเดิมต่อแรงงานจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่นี้เกิดขึ้นจากสาเหตุปัจจัยใด รวมไปถึงศึกษาว่ากระบวนการแบ่งแยกที่เกิดขึ้นในชุมชนเขตเทศบาลเมืองแม่สอดว่าเป็นการแบ่งแยกทางสังคมในลักษณะใดบ้าง

ในการศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดน: กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จะใช้แนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาและวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในชุมชนเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันอย่างไร เป็นไปในลักษณะใด รวมทั้งใช้แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าว มาอธิบายถึงปรากฏการณ์การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองแม่สอดดั้งเดิมกับแรงงานผู้อพยพจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมในชุมชนในปัจจุบันว่าปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปในรูปแบบใด มีความแตกต่างกันจากอดีตหรือไม่ และด้วยเหตุผลประการใด และทำยที่สุด คือ การเสนอรูปแบบปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจากการค้นพบและการสังเคราะห์ของผู้วิจัยจากแนวคิดดังกล่าวที่เป็นรูปแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในชุมชนเขตเทศบาลเมืองแม่สอดปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดน: กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาล อ.แม่สอด จ.ตาก ผู้วิจัยแบ่งการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมและการผสมกลมกลืนของชุมชนต่างๆ และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าใน อ. แม่สอด จ.ตาก โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมและการผสมกลมกลืนของชุมชนต่างๆ

จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง (2543) ศึกษาเรื่อง ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย - พม่า: สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการธำรงชาติพันธุ์ เป็นการศึกษาชาวมุสลิม ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในบริบทสังคมเมืองตลาดชายแดนที่ตั้งอยู่ ณ บริเวณชายแดนของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในพหุสังคม และ 3) ศึกษาการธำรงชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมในบริบทชายแดนไทย - สหภาพเมียนมาร์

ผลการศึกษาปรากฏว่า มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประเด็นสำคัญสามประเด็นคือ พหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการธำรงชาติพันธุ์ ถึงแม้ว่าชาวมุสลิมจะมีพฤติกรรมเชิงเศรษฐกิจอยู่หลายรูปแบบ แต่การประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายโดยเป็นเจ้าของกิจการด้วยตนเองเป็นวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด พวกเขาต้องเลือกช่องที่ถนัดที่สุดเพื่อดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย อันเป็นช่องทางที่สอดคล้องกับระบบความเชื่อของอิสลาม บริบทดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ภายในพหุสังคมสองระดับ นั่นคือ ระดับชุมชนมุสลิมและระดับชุมชนเมืองตลาดชายแดน รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองระดับดังกล่าว

กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงแต่นำไปสู่การก่อตัวของเอกลักษณ์ซึ่งมุสลิมใช้รักษาระยะห่างทางสังคมในหมู่ชาวมุสลิมด้วยกันเองเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีที่ใช้จำแนกแยกแยะชาวมุสลิมออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพื้นที่ซึ่งพวกเขาดำรงอยู่จะมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับเข้มข้น แต่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้เพราะมีการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ การปะทะสังสรรค์

กันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนการมีค่านิยมบางประการร่วมกัน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยชั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในพหุสังคม

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2542) ศึกษาเรื่อง การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาชุมชนมอญบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า ชาวมอญบ้านม่วงยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างไว้ได้จนถึงปัจจุบันนี้ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อและขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ก็มีส่วนที่ถูกผสมกลมกลืนให้เข้ากับสังคมไทยด้วย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาในครั้งนี้ก็พบว่า ชาวมอญบ้านม่วงก็ได้มีการผสมกลมกลืนให้เข้ากับสังคมไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะคนมอญและคนไทยมีความสัมพันธ์แบบเชิงบวกยอมรับกัน โดยไม่มีอคติใด ๆ ต่อกัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้ชาวมอญเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น ได้แก่ นโยบายของรัฐ การศึกษา อาชีพ การแต่งงาน และการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น

สุนทร สุรวาทกุล (2531) ศึกษาเรื่อง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่พูดภาษาลาว กวย และเขมร: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเกาะแก้ว อำเภอลำโรงท่า จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บ้านเกาะแก้วเป็นชุมชนขนาดเล็ก สภาพชุมชนเกิดจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่ม ลาว กวย และเขมร ความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ชาวบ้านยึดมั่นในระบบอาวุโส ส่วนรูปแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม แยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่ง เป็นการคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่ออย่างเดิม และขณะเดียวกันก็ยอมรับหรือไม่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของกลุ่มอื่น แบบที่สอง เป็นการปรับขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อเข้าหา

ในส่วนของกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดมากที่สุด คือ การผสมกลมกลืนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามสังคมแบบชาวนา การใช้ภาษาพูด ความเชื่อ และการแต่งงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยวัฒนธรรมทางศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมหลักที่ทุกกลุ่มยึดถือปฏิบัติ ซึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการผสมกลมกลืน ได้แก่ การอยู่ในสภาพสังคมชาวนาอย่างเดียวกัน การปฏิบัติตามประเพณีภายใต้อิทธิพลของศาสนาพุทธ การได้ปะทะสังสรรค์กับสังคมภายนอกทำให้สมาชิกในชุมชนมีทัศนคติ และค่านิยมเปลี่ยนไป ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย มีผลทำให้สังคมระดับหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ไฉน สนสกุล (2535) ศึกษาเรื่อง การอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชาวมอญบางขันหมากมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก มอญและไทยมีความสัมพันธ์แบบยอมรับกันโดยไม่มีอคติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้มีการผสมกลมกลืนจากมอญมาเป็นไทยส่วนใหญ่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนดังกล่าว ได้แก่ นโยบายของรัฐ การศึกษา อาชีพ การแต่งงาน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น

อนุพนธ์ สนิท (2548) ศึกษาเรื่อง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับวัฒนธรรมไทย: กรณีศึกษา ชาวม้งบ้านหนองหอยใหม่ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและสังคมของชาวม้งนั้น ชาวม้งยังคงมีประเพณีเลี้ยงผี ผิดผี นับถือผีบรรพบุรุษ และผีป่า ซึ่งยังยึดถืออย่างเหนียวแน่น แต่อย่างไรก็ตามประเพณีของชาวม้งที่ปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมนั้น ได้มีการสอนและอธิบายให้บุตรหลานเข้าใจและการปฏิบัติตามประเพณี ส่วนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า ชาวม้งเป็นผู้ยอมรับวัฒนธรรมไทย และได้ นำ มาใช้ค่อนข้างมาก อาทิเช่น การแต่งกาย การดำเนินชีวิตประจำวัน แม้กระทั่งการปลูกสร้างบ้านเรือน ทั้งนี้การดำเนินชีวิตประจำวัน ของชาวม้งจะต้องมีความสัมพันธ์กับชาวไทย เป็นผลให้เกิดการรับวัฒนธรรมไทยไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการผสมกลมกลืนต่อวัฒนธรรมชาวม้ง ด้านสังคม เนื่องจากชาวม้งมีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวไทยอย่างต่อเนื่อง แต่ชาวม้งที่เป็นเด็กรุ่นใหม่มีโอกาสได้รับการศึกษาและได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นราบ จึงมักจะให้ความสนใจในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยพื้นราบและรับเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของตน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ซึ่งเป็นประเพณีที่สนุกสนานไม่มีการแบ่งแยกสามารถเล่นร่วมกันได้ ด้านการเมืองการปกครอง แม้ว่าอำนาจรัฐได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อชาวม้งและเกิดการยอมรับแล้วก็ตาม การยอมรับนับถือหัวหน้ากลุ่มของแซ่สกุลก็ยังคงมีอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากการเลือกผู้ใหญ่บ้าน จะเลือกคนที่อยู่ในสกุลที่ใหญ่และเป็นที่ยอมรับของพวกเขา ในด้านการเมืองชาวม้งมักจะไม่ค่อยมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากในหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังเป็นชาวม้งรุ่นเก่าที่ไม่เข้าใจการเมืองการปกครองมากนัก และปัจจุบันประชากรในหมู่บ้านหนองหอยใหม่ ได้รับสัญชาติไทยและมีบัตรประจำตัวประชาชนหมดทุกคนในทุกครัวเรือนและได้ให้ความสำคัญของบัตรประจำตัวประชาชน เป็นอย่างมากซึ่งบัตรประจำตัวประชาชนนี้จะส่งผลให้พวกเขาจะได้มีสิทธิเท่าเทียมคนไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 นอกจากนี้ชาวม้งยังมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของรัฐตามความจำ

เป็นพื้นฐาน ด้านการศึกษา และสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ชาวเมืองได้ยึดอาชีพด้านการเกษตรมาตั้งแต่บรรพบุรุษนั้น ปัจจุบันได้มีการรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอกมาปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่มีจำนวนจำกัดและทางราชการได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร

ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมั่งกับวัฒนธรรมไทยแต่ละด้านเกิดจากข้อจำกัดของชาวเมือง กล่าวคือ ข้อจำกัดเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งชาวเมืองส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับสูง ด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากชาวเมืองมีสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากชาวไทยซึ่งชาวไทยบางส่วนยังเห็นว่าชาวเมืองมีวัฒนธรรมในอีกระดับหนึ่ง และชาวเมืองเป็นผู้ทำลายธรรมชาติตลอดจนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด ซึ่งไม่อาจเป็นที่ยอมรับของคนไทยโดยรวมได้

ประภาศิริ ศรีภมร (2548) ศึกษาเรื่อง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษาชาวจีนตำบลช้างม่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนดั้งเดิมของชาวจีนในจังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่บริเวณวัดเกตการามต่อมาได้ขยายตัวข้ามมาอยู่อีกฝั่งของริมฝั่งแม่น้ำปิงโดยมาตั้งชุมชนรอบๆตลาดวโรรส ถนนท่าแพ ซึ่งเดิมเป็นแหล่งอาศัยของชาวมอญ ไทยใหญ่และชาวตองสู ต่อมาชาวจีนได้ขยายชุมชนไปยังเขตถนนช้างม่อยตั้งแต่วัดชมพูข้ามฝั่งคลองแม่ข่า เลียบตลาดวโรรสด้านเหนือแม่น้ำปิง ชาวจีนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพขายปลีกโดยใช้ส่วนหน้าของบ้านเป็นร้านค้าด้านหลังเป็นที่พักอาศัย ซึ่งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่และบ้านมักอยู่รวมกันในกลุ่มเครือญาติ ด้วยการปลูกบ้านติดๆกันโดยไม่มีรั้วกัน ปัจจุบันความเป็นอยู่ได้โดยเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีครอบครัวแล้วจะแยกกันไปตั้งถิ่นฐานใหม่ แต่ชาวจีนยังคงมีบทบาทสำคัญด้านการค้าและเศรษฐกิจเช่นเดิม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนเมืองในเขตช้างม่อย ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการเมืองและการปกครอง ซึ่งปัจจัยทั้งหมดก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนด้านเชื้อชาติ คือชาวจีนในปัจจุบันไม่เคร่งครัดเกี่ยวกับเลือกคู่ที่ต้องเป็นชาวจีนเหมือนในอดีต การอยู่ร่วมกันกับชาวเมืองมายาวนานทำให้ชาวจีนยอมรับรวมทั้งการให้ความสำคัญกับประเพณีและวัฒนธรรมไทยเพิ่มมากขึ้นรวมทั้ง ยังมีผลต่อความเคร่งครัดด้านประเพณี เทศกาลของชาวจีนอีกด้วย ด้านภาษาปรากฏว่าชาวจีนนิยมเปลี่ยนชื่อสกุลเป็นภาษาไทยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งยังนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนโรงเรียนที่มีชื่อเสียงที่ใช้หลักสูตรภาษาไทย แม้ว่าในอดีตชาวจีนจะพยายามจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาให้แก่บุตรหลานด้วยภาษาจีนแล้วก็ตาม ด้านศาสนา เนื่องจากชาวจีน นับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับคนเมืองแต่เป็นนิกาย

มหายานการมาอยู่รวมกันจึงยอมรับและซึมซับศรัทธาในนิกายหินยานได้ง่าย มีผลทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายหินยานหรือเถรวาท และลดการก่อสร้างพระโพธิสัตว์ตามความเชื่อของมหายานและด้านเศรษฐกิจชาวจีนมีอิทธิพลด้านเศรษฐกิจมาโดยตลอด จนกระทั่งสร้างผลกระทบให้ชาวเมืองในช่วงหนึ่งเพราะเจ้าภาชีนายอากรไม่สามารถจัดเก็บภาษีของชาวบ้านได้ แม้ว่าปัจจุบันเจ้าภาชีนายอากรจะหมดไป แต่ชาวจีนก็ยังมีบทบาทด้านเศรษฐกิจไว้เช่นเดิม ดังสังเกตได้จากหลายตระกูลในเชียงใหม่มีฐานะร่ำรวยและมีชื่อเสียงในประเทศไทย

2.2.2 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเข้ามาของแรงงานจากประเทศพม่าในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

สุภางค์ จันทวานิชและคณะ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบของการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนและชุมชนที่มีผู้ย้ายถิ่นจำนวนมากในประเทศไทย: การสร้างความกลมกลืนและความมั่นคงในชุมชน พบว่าในพื้นที่แม่สอดอาจจะสามารถสร้างให้เกิดความกลมกลืนและความมั่นคงในการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนทุกกลุ่มในชุมชนแม่สอดได้ โดยการนำสิ่งที่ชุมชนมีคล้ายคลึงกัน คือ วัฒนธรรมประเพณี มาใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความกลมกลืนและความมั่นคงในชุมชนให้เกิดขึ้น

ภาสกร โกไศยกานนท์ (2547) ศึกษาเรื่อง แรงงานอพยพภาคอุตสาหกรรมในบริเวณชายแดน ไทย – พม่า: กรณีศึกษาแรงงานสัญชาติพม่าในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่าอุตสาหกรรมสิ่งทอพื้นที่ชายแดนแม่สอดเริ่มจากการเข้ามาตั้งโรงงานสิ่งทอในบริเวณเขตเทศบาลตำบลแม่สอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดกลาง อย่างไรก็ตาม ในระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2542 มีโรงงานสิ่งทอย้ายฐานการผลิตเพิ่มมากขึ้นและมีโรงงานสิ่งทอขนาดใหญ่เข้ามาตั้งเพิ่มขึ้น โดยกระจายตามเส้นทางของถนนสายหลักที่เชื่อมกับตัวจังหวัดและอำเภอ เนื่องจากความต้องการพื้นที่ในการก่อตั้งโรงงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและใกล้กับแหล่งแรงงาน

ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อทำเลที่ตั้งของอุตสาหกรรมชายแดน ได้แก่ การมีแรงงานจำนวนมากและค่าจ้างแรงงานต่ำ ตามด้วยปัจจัยด้านความพร้อมของสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่รองรับการผลิตของภาคอุตสาหกรรมชายแดนซึ่งภาครัฐให้การสนับสนุน รวมทั้งความสะดวกของเส้นทางคมนาคมในการขนส่งทั้งวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ เนื่องจากแหล่งวัตถุดิบและตลาดส่วนใหญ่อยู่ห่างจากแหล่งผลิตชายแดน

สำหรับลักษณะแรงงานอพยพในภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอชายแดน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ดึงดูดให้แรงงานอพยพเหล่านี้เข้ามาทำงานในประเทศไทย นอกจากความต้องการทางด้านเศรษฐกิจแล้วยังมีปัญหาเรื่องของความไม่สงบและการเมืองภายในประเทศต้นทาง แรงงานอพยพส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี และมีจำนวนของแรงงานหญิงมากกว่าแรงงานชาย โดยแรงงานหญิงสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพ มีทักษะ ความละเอียดมากกว่าและมีการรวมกลุ่มน้อยกว่าแรงงานชาย ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการควบคุมแรงงานให้ผู้ประกอบการนิยมจ้างแรงงานหญิง นอกจากนี้ ลักษณะการผลิตของอุตสาหกรรมสิ่งทอที่เน้นการผลิตในปริมาณสูงในระยะเวลาที่จำกัด ทำให้เกิดความต้องการแรงงานอพยพที่มีความอดทนและเต็มใจที่จะทำงานล่วงเวลาโดยได้รับค่าจ้างและสวัสดิการที่ต่ำ ทำให้ผู้ประกอบการสามารถลดต้นทุนการผลิตโดยรวม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแรงงานอพยพกลุ่มนี้เข้าประเทศอย่างผิดกฎหมายทำให้มีบ่อยครั้งที่น่าไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนของแรงงานอพยพ

เนื่องจากแรงงานอพยพเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการผลิตอุตสาหกรรมสิ่งทอ ดังนั้นข้อจำกัดและปัญหาของอุตสาหกรรมสิ่งทอชายแดนจึงเชื่อมโยงกับนโยบายการผ่อนผันการจ้างแรงงานอพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกที่ไม่มีความแน่นอน การจัดระเบียบและควบคุมแรงงานอพยพ ตลอดจนการขาดแคลนแรงงานไทยในแม่สอด รวมทั้งความผันผวนของอุตสาหกรรมสิ่งทอและผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปในตลาดโลก ทำให้ผู้ประกอบการไม่สนใจที่จะลงทุนโดยการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้แทนแรงงาน เพราะฉะนั้นผู้ประกอบการจึงยังมีความจำเป็นในการใช้แรงงานอพยพลักษณะพิเศษในภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป

เฉลิมศักดิ์ แห่งมงาม (2535) ศึกษาเรื่อง ปัญหาแรงงานต่างชาติ: กรณีศึกษา กะเหรี่ยงหลบหนีเข้าเมือง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า

1. แรงงานกะเหรี่ยงชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า ได้เข้ามาแย่งอาชีพพื้นฐานแรงงานไทย เนื่องจาก พ่อค้า นักธุรกิจ และประชาชนในอำเภอแม่สอดเลือกใช้แรงงานกะเหรี่ยงมากกว่าแรงงานไทย จึงมีผลทำให้แรงงานไทยในอำเภอแม่สอดตกงาน
2. แรงงานกะเหรี่ยงมีคุณภาพแรงงานดีกว่าแรงงานไทย เนื่องจากแรงงานกะเหรี่ยงมีความอดทน ทำงานมีระเบียบวินัยมากกว่าแรงงานไทย รวมทั้งแรงงานกะเหรี่ยงมีความซื่อสัตย์สุจริต ทำให้ได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจจากนายจ้างมากกว่าแรงงานไทย

3. แรงงานไทยค่อนข้างขาดแคลน เนื่องจากได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำ และต้องการออกไปทำงานที่อื่นนอกแม่สอด หรือหันไปประกอบอาชีพอิสระด้านเกษตรกรรมมากกว่า

4. แรงงานกะเหรียญสัญชาติพม่า มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย โดยทำให้อำเภอแม่สอดสูญเสียเงินออกนอกประเทศ และการเข้ามาของแรงงานกะเหรียญสัญชาติพม่า ด้านบริการทางเพศ ทำให้ภาพพจน์ของประเทศไทยต้องสูญเสียสายตาต่างชาติ

ศรินคร วงศ์ใจ (2543) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากแรงงานพม่าผิดกฎหมายในประเทศไทย: กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า สาเหตุและปัจจัยของการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานพม่าผิดกฎหมาย เกิดจากปัจจัยหลักภายในประเทศพม่า ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเกิดจากปัจจัยดึงดูดในประเทศไทย ที่ อำเภอแม่สอดมีศักยภาพ การขาดแคลนแรงงาน เครือข่ายของการอพยพ นโยบายขยายการศึกษาภาคบังคับ นโยบายควบคุมประชากร และสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการอพยพข้ามพรมแดน

ในส่วนของผลกระทบที่เกิดจากแรงงานพม่าผิดกฎหมาย สามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ผลกระทบทางด้านการเมือง รัฐบาลไทยไม่สามารถกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ในอำเภอแม่สอดได้
2. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การลงทุนของธุรกิจภาคอุตสาหกรรมในอำเภอแม่สอด พบว่ามีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก ส่งผลให้แรงงานในท้องถิ่นไม่มีงานทำ
3. ผลกระทบทางด้านสังคม แรงงานพม่าผิดกฎหมายในอำเภอแม่สอด ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ได้แก่ ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปราบปรามผู้หลบหนีเข้าเมืองและปัญหายาเสพติด

เสกสิทธิ์ คุณศรี (2539) ศึกษาเรื่อง การประเมินความจำเป็นในการใช้แรงงานต่างด้าวในประเทศไทย: กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีกิจการหลายประเภทที่มีการจ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่า โดยตำแหน่งงานที่จ้างแรงงานพม่าส่วนใหญ่จะเป็นกรรมกร แม่บ้าน คนรับใช้ พนักงานทำความสะอาด เป็นต้น สำหรับค่าจ้างจะอยู่ในระดับต่ำกว่าแรงงานไทยเกือบครึ่งหนึ่ง แต่ก็ได้รับสวัสดิการด้านอาหารและที่พัก

ในส่วนของความจำเป็นในการใช้แรงงานต่างด้าวนั้น ปรากฏว่านายจ้างส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามิใช่สาเหตุมาจากการขาดแคลนแรงงานภายในประเทศ ความต้องการลดค่าใช้จ่ายและอัตราค่าจ้างภายในประเทศมีแนวโน้มสูงขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวคิดหลัก 2 แนวคิด คือ ความเป็นพื้นที่ชายแดน และ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ศึกษา

ซึ่งการอธิบายปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการศึกษาไว้ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ประวัติศาสตร์และความเป็นพื้นที่ชายแดนของ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมไปถึงประวัติศาสตร์และการอพยพเข้ามาอาศัยตั้งรกรากของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มที่แม่แต่พรมแดนรัฐชาติในปัจจุบันก็ไม่สามารถขีดขึ้นได้

ส่วนที่สอง การปรับตัวเพื่อตั้งถิ่นฐานของแรงงานผู้อพยพจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่ที่เข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด ตั้งแต่ระยะบุกเบิก ระยะเปลี่ยนแปลง และระยะตั้งถิ่นฐาน โดยจะเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับคนในพื้นที่ปลายทาง ความสัมพันธ์ทางด้านองค์กรในถิ่นปลายทาง การปรับตัวทางเศรษฐกิจ และแบบแผนการใช้จ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะแสดงให้เห็นว่าแรงงานที่มาจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่จะสามารถปรับตัวเพื่อตั้งถิ่นฐานและอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมหรือคนในพื้นที่ดั้งเดิมได้หรือไม่

ส่วนที่สาม การศึกษาการแบ่งแยกทางสังคมระหว่างคนในพื้นที่ดั้งเดิมหรือคนไทยในพื้นที่ดั้งเดิมกับแรงงานผู้อพยพจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่ โดยพิจารณาภายใต้กรอบการแบ่งแยกทางสังคมที่แบ่งออกเป็น การแบ่งแยกทางด้านภูมิศาสตร์ การแบ่งแยกทางด้านเชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ การแบ่งแยกทางด้านศาสนา และการแบ่งแยกทางเพศ

ส่วนที่สี่ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ดั้งเดิม หรือ คนในพื้นที่ กับกลุ่มแรงงานผู้อพยพที่มาจากประเทศพม่ากลุ่มใหม่ ภายใต้บริบทความเป็นไปที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยแบ่งพิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นการแข่งขัน การร่วมมือ การขัดแย้ง การสมานลักษณะ และการผสมกลมกลืน

กรอบแนวคิด

